

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

6 sierpnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący)
SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska (sprawozdawca)
SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 6 sierpnia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku w O.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 24 września 2021 r., I AGa 45/21,

w sprawie z powództwa N. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w O.
przeciwko Bankowi w O.

o zapłatę,

- 1. oddała skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od Banku w O. na rzecz N. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w O. 12 500 (dwanaście tysięcy pięćset) złotych kosztów postępowania kasacyjnego.**

Agnieszka Góra-Błaszczkowska Marcin Łochowski Agnieszka Jurkowska-Chocyk

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 29 grudnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku oddalił powództwo N. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w O. przeciwko Bankowi w O. o zapłatę i rozstrzygnął o kosztach procesu.

Wyrokiem z 24 września 2021 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku na skutek apelacji powoda zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powoda 6 023 500 zł z bliżej określonymi odsetkami i obciążył pozwanego kosztami procesu.

Powód dochodził od pozwanego banku kwot, na jakie winien dodatkowo opiewać rachunek bankowy powoda, gdyby bank nie dokonał rozliczeń gotówkowych na podstawie sfałszowanych czeków bankowych.

Sąd Okręgowy ustalił, że strony zawarły umowę rachunku nr [...], na mocy której bank zobowiązał się otworzyć i prowadzić na rzecz powoda rachunek bankowy – rozliczeniowy bieżący w PLN. K. R., będący wówczas głównym księgowym powodowej Spółki, wielokrotnie wnioskował do Banku o wydanie blankietów czekowych. Wypłaty dokumentowane były potwierdzeniami wypłat kasjerskich.

24 listopada 2017 r. pozwany bank złożył do Prokuratury Rejonowej w O. wniosek o uznanie za pokrzywdzonego w sprawie fałszerstwa dokonanego przez K.R.

Pismem z 24 stycznia 2018 r. Prokuratura Okręgowa w O. wskazała, że z dokonywanych w toku postępowania ustaleń wynika, iż przedstawione K. R. zarzuty będą uzupełnione o nowe czyny. Na zlecenie powoda sporządzona została opinia pozaprocesowa z kryminalistycznych badań porównawczych podpisów, której celem było ustalenie czy podpisy M. J. oraz K. N. zostały nakreślone przez te osoby. Przeprowadzone badania wskazały, że na 317 dokumentach przedstawionych w formie kopii kserograficznych, szczegółowo wymienionych w treści opinii, w tym na 292 czekach oraz 25 dokumentach zatytułowanych „Wniosek o wydanie blankietów czekowych”, ujawniono nieautentyczne podpisy skrócone i nieczytelne przypisywane M. J. oraz podpisy czytelne o brzmieniu „(…)” przypisywane K. N. W opinii podano, że nie można wykluczyć, iż wykonawcą tych podpisów może być K. R. Wskazano również, że w przypadku niektórych badanych podpisów, w szczególności nieczytelnych i skróconych, stopień niespontanicznego ich nakreślenia jest tak

znaczący, że powinien być przesłanką do podejrzenia o ich nieautentyczności u osób (np. pracowników banku), które w zakresie obowiązków pracowniczych mają weryfikację autentyczności podpisów.

Spór w sprawie dotyczył okoliczności sfalszowania ok. 282 czeków i wyprowadzeniu w ten sposób z majątku powodowej spółki znacznych środków pieniężnych. Powód uznał, iż to zaniedbania banku umożliwiły nieuprawnionej osobie realizację czeków, opatrzonych sfalszowanymi podpisami.

Sąd pierwszej instancji zaznaczył, że zgodnie z art. 50 ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (dalej: „pr.bank.”) bank dokłada szczególnej staranności w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa przechowywanych środków pieniężnych. Bezpieczeństwo, o jakim mowa w tym przepisie, odnosi się zasadniczo do zapewnienia, że środki konkretnego posiadacza znajdujące się na rachunku bankowym nie zostaną wypłacone osobie nieuprawnionej. Konkretyzację tego obowiązku banku stanowi art. 65 pr.bank., nakładający obowiązek sprawdzenia autentyczności i prawidłowości formalnej dokumentu stanowiącego podstawę wypłaty oraz tożsamości dającego zlecenie. Przepis ten wraz z art. 355 § 2 k.c., ustanawia obowiązek szczególnej, na odpowiednim profesjonalnym poziomie, staranności banku w realizacji umowy rachunku bankowego. Bank za wypłaty z rachunku bankowego osobie nieuprawnionej odpowiada na zasadzie ryzyka, a z klientem wiąże go umowa rezultatu, którym jest właśnie stan bezpieczeństwa depozytów. Dlatego też, po wykazaniu, że doszło do wypłaty osobie nieuprawnionej i skorygowaniu stanu rachunku, bank będzie zobligowany do realizacji żądania wypłaty według zaktualizowanego salda, i to z odsetkami za opóźnienie, które należy postrzegać równorzędnie z nienależytym wykonaniem zobowiązania.

W sprawie niezbędne było ustalenie czy rzeczywiście чеки zostały opatrzone podpisem osoby nieuprawnionej oraz czy pozwany bank w sposób prawidłowy dokonał autoryzacji tych środków płatniczych. Na podstawie opinii biegłych Sąd Okręgowy przyjął za udowodniony fakt sfalszowania analizowanych czeków. Stwierdził jednak, że nie można w sposób kategoriyczny przyjąć, iż pracownicy banku mogli rozpoznać nieautentyczność złożonych na czekach podpisów.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo uznając, że powód nie wykazał, aby z uwagi na zaniedbania i nienależytą staranność banku, wypłacił on znaczne sumy pieniężne nieuprawnionej osobie. Czeki, które stanowiły podstawę wypłaty środków, zostały sfałszowane, ale pracownicy banku mogli nie stwierdzić nieautentyczności podpisów. Pracownicy banku dotrzymali wszelkich procedur związanych z autoryzacją transakcji, nie było więc podstaw, aby uznać odpowiedzialność banku za wypłatę gotówki nieuprawnionej osobie.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego złożył powód, który zaskarżył wyrok w całości. Sąd Apelacyjny uznał apelację za uzasadnioną. Przyjął za własne ustalenia faktyczne, poczynione przez Sąd Okręgowy, jednakże z analizy zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wyprowadził odmienne wnioski. Sąd drugiej instancji przyjął, że z istoty łączącej strony umowy rachunku bankowego, zdefiniowanej w art. 725 k.c., wynika zobowiązanie banku względem posiadacza rachunku do przechowywania jego środków pieniężnych przez czas oznaczony lub nieoznaczony oraz, jeśli umowa tak stanowi, do przeprowadzenia na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych. Oznacza to, że podstawowym elementem umowy rachunku bankowego jest zobowiązanie banku do przechowywania środków pieniężnych posiadacza rachunku, która może zawierać także (o ile strony tak postanowią) elementy umowy zlecenia i świadczenia usług. Natomiast przepisy prawa bankowego, formułujące pod adresem banków obowiązek dokładania wszelkich starań w zakresie bezpieczeństwa powierzonych im środków pieniężnych (art. 50 ust. 2 pr.bank.), zawierają normy publicznoprawne o charakterze ostrożnościowym i nie wyznaczają cywilnoprawnych elementów stosunku rachunku bankowego.

Z art. 728 § 2 k.c. wynika obowiązek banku informowania posiadacza rachunku o każdej zmianie stanu rachunku bankowego w przypadku umów zawartych na czas nieoznaczony. Przepis nie wskazuje sposobu informowania posiadacza o zmianach stanu rachunku, odsyłając w tym zakresie do postanowień rachunku bankowego. Ten obowiązek pełni dwie funkcje, a mianowicie funkcję informacyjną i funkcję kontrolną. Posiadacz rachunku na skutek informacji banku uzyskuje bowiem wiedzę o stanie środków znajdujących się na rachunku bankowym, co pozwala posiadaczowi na kontrolę i ocenę prawidłowości postępowania banku przy prowadzeniu rachunku (wykonaniu umowy). Z obowiązkiem banku

informowania posiadacza rachunku o każdej zmianie stanu rachunku skorelowany jest obowiązek posiadacza zgłoszenia bankowi niezgodności stanu lub salda rachunku (art. 728 § 3 k.c.).

Bank jako dłużnik ma obowiązek zachowania należytej staranności, przy czym miara tej staranności jest podwyższona, bowiem należyta staranność banku w zakresie prowadzonej działalności określa się przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności (art. 355 § 2 k.c.). W przypadku wypłat z rachunku bankowego na bank zostały nałożone szczególne obowiązki sformułowane w art. 65 pr.bank., polegające na obowiązku banku sprawdzenia autentyczności i prawidłowości formalnej dokumentów stanowiących podstawy do wypłat oraz tożsamości osoby dającej zlecenie, co stanowi konkretyzację obowiązku zapewnienia powierzonych bankowi środków pieniężnych. Przepisy prawa bankowego nie precyzują sposobu weryfikowania tożsamości osoby dającej zlecenie, pozostawiając to uregulowaniom wewnętrznym banków, powinno to jednak nastąpić w sposób charakteryzujący podwyższoną staranność. Bank ma obowiązek zbadania jedynie od strony formalnej, czy dokument może stanowić podstawę wypłaty środków pieniężnych, natomiast nie bada podstaw i przyczyn zlecanej wypłaty środków pieniężnych, gdyż zobowiązany jest wypłacić je na każde żądanie, chyba że umowa stron stanowi inaczej.

Sąd Apelacyjny uznał, że szczególny przypadek odpowiedzialności banku ma miejsce w razie wypłacenia środków z rachunku bankowego osobie nieuprawnionej. W myśl art. 845 k.c., jeżeli z przepisów szczególnych albo z umowy wynika, że przechowawca może rozporządzać oddanymi na przechowanie pieniędzmi lub innymi rzeczami oznaczonymi tylko co do gatunku, stosuje się odpowiednio przepisy o pożyczce (depozyt nieprawidłowy). Artykuł 50 ust. 1 i 2 pr.bank. zezwala bankowi na swobodne dysponowanie powierzonymi mu środkami pieniężnymi, nakładając równocześnie obowiązek dołożenia wszelkich starań w zakresie bezpieczeństwa. Nie wyłącza zatem rozwiązania z art. 845 k.c. Stosownie do art. 720 k.c. bank, któremu posiadacz rachunku powierzył swoje środki pieniężne, staje się ich właścicielem, zobowiązanym do zwrotu posiadaczowi rachunku równowartości kwoty, na którą opiewa. Gdy świadczenie nastąpi na rzecz osoby nieuprawnionej, bank ponosi ryzyko polegające na tym, że będzie musiał spełnić świadczenie „po raz

drugi” (na rzecz osoby uprawnionej). Zobowiązanie banku ma charakter zobowiązania rezultatu, a nie starannego działania, więc w razie dokonania wypłaty pieniędzy na rzecz osoby nieuprawnionej, bank nie może uwolnić się od obowiązku wykonania zobowiązania względem posiadacza rachunku na tej podstawie, że spełnił wymagania co do zachowania należytej staranności (art. 355 k.c.). W takiej sytuacji uprawniony z umowy rachunku bankowego posiadacz rachunku zachowuje nadal prawo do żądania zwrotu przechowywanych środków, a ewentualna odpowiedzialność odszkodowawcza banku może tylko uzupełniać obowiązek wypłaty wkładu. Skoro zatem powód oddał pozwanemu na przechowanie środki wskazane w pozwie, a pozwany odmówił ich zwrotu, to pozwany nie wykonał swojego zobowiązania z umowy rachunku bankowego zgodnie z jego treścią, a zatem konieczna była zmiana wyroku sądu pierwszej instancji i uwzględnienie powództwa.

Skargę kasacyjną od wyroku sądu drugiej instancji wniósł pozwany, zaskarżając wyrok w całości i zarzucając naruszenie:

1) art. 50 ust. 2 w zw. z art. 65 pr.bank. w zw. z art. 355 § 2 k.c. przez ich błędną wykładnię i przyjęcie nieograniczonej (absolutnej) odpowiedzialności banku za działanie osoby trzeciej (K. R.), a nadto z pominięciem kryteriów weryfikacji poprawności działania banku przy wypłacie środków pieniężnych za pomocą czeku;

2) art. 177 § 1 pkt 4 k.p.c. przez jego niezastosowanie, a w konsekwencji brak decyzji Sądu drugiej instancji w przedmiocie zawieszenia postępowania apelacyjnego do czasu prawomocnego zakończenia postępowania karnego w sprawie oskarżonego K.R. o czyny z art. 310 § 1 i 2 w zw. z art. 286 § 1 w zw. z art. 11 § 2 k.k. oraz art. 270 § 1, art. 278 § 1 i art. 284 § 2 k.k.;

3) art. 327¹ § 1 pkt 2 w zw. z art. 387 § 2¹ pkt 2 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie, polegające na sporządzeniu lakonicznego (w wymiarze jakościowym) uzasadnienia, a także niewyjaśniającego w sposób pełny i jasny podstawy wydanego wyroku, a więc niewskazującego właściwej podstawy prawnej zaskarżonego orzeczenia, co w konsekwencji w sposób zasadniczy utrudnia postawienie zaskarżonemu orzeczeniu stosownych i pełnych zarzutów kasacyjnych oraz

dokonanie kontroli instancyjnej zaskarżonego orzeczenia, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy.

W odpowiedzi na skargę powód wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd drugiej instancji nie naruszył przepisów postępowania, w szczególności art. 177 § 1 pkt 4 k.p.c. Zgodnie z jego treścią, sąd może zawiesić postępowanie z urzędu jeżeli ujawni się czyn, którego ustalenie w drodze karnej lub dyscyplinarnej mogłoby wywrzeć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej. Dla właściwego zrozumienia powołanego przepisu konieczne jest zwrócenie uwagi na użyte w jego treści słowo „może”, które oznacza, że wyłączna decyzja czy zawiesić postępowanie w opisanej sytuacji przysługuje sądowi orzekającemu.

Podczas rozpoznawania niniejszej sprawy nie było podstaw do uzależnienia jej rozstrzygnięcia od wyników postępowania karnego, toczącego się przeciwko K. R. Zdaniem Sądu Najwyższego trafnie uznał Sąd drugiej instancji, że okoliczności popełnienia czynu zabronionego nie miały kluczowego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, jak to ujęto w skardze kasacyjnej: „w zakresie ustalenia, że w przedmiotowej sprawie to Bank jest faktycznym pokrzywdzonym”. Sprawa niniejsza dotyczyła bowiem odpowiedzialności banku wobec posiadacza rachunku bankowego, więc nie miała znaczenia dla jej rozstrzygnięcia kwestia, czy bank nie został pokrzywdzony zachowaniem osoby, której wypłacano pieniądze na podstawie sfalszowanych czeków.

Zdaniem Sądu Najwyższego sąd drugiej instancji nie naruszył także art. 327¹ § 1 pkt 2 w zw. z art. 387 § 2¹ pkt 2 k.p.c. Uzasadnienie kontrolowanego wyroku jest prawidłowe, pełne i przekonujące. Wskazano w nim w sposób niebudzący wątpliwości podstawy prawne zaskarżonego orzeczenia, możliwe więc było dokonanie jego kontroli kasacyjnej. Sposób sformułowania zarzutów kasacyjnych również świadczy o właściwym zrozumieniu przez skarżącego podstaw prawnych wydanego rozstrzygnięcia. Fakt, że jest ono dla skarżącego niekorzystne, nie świadczy o wadach orzeczenia ani sporządzonego do niego uzasadnienia.

W sprawie nie doszło do naruszenia przepisów prawa materialnego. Wbrew twierdzeniom skargi, bank ponosi odpowiedzialność za środki zgromadzone na rachunku bankowym klienta, ze względu na łączącą go z klientem umowę rachunku bankowego, którego charakter został wyjaśniony prawidłowo przez sądy obu instancji.

W myśl art. 725 k.c. przez umowę rachunku bankowego bank zobowiązuje się względem posiadacza rachunku, na czas oznaczony lub nieoznaczony, do przechowywania jego środków pieniężnych oraz, jeżeli umowa tak stanowi, do przeprowadzania na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych. Powszechnie uznaje się i podkreśla w orzecznictwie, że zarówno zawodowy charakter prowadzonej przez bank działalności, jak i specyfika związana z przechowywaniem i dysponowaniem środkami pieniężnymi kontrahenta wymagają stosowania podwyższonego miernika staranności (art. 355 § 2 k.c.). W przypadku wypłat z rachunku bankowego na bank zostały nałożone szczególne obowiązki sformułowane w art. 65 pr.bank., polegające na obowiązku banku sprawdzenia autentyczności i prawidłowości formalnej dokumentów, będących podstawą do wypłat oraz tożsamości osoby dającej zlecenie, co stanowi konkretyzację obowiązku zapewnienia powierzonych bankowi środków pieniężnych. Przepisy Prawa bankowego nie precyzują w jaki sposób dochodzi do weryfikowania tożsamości osoby dającej zlecenie (pozostawione to zostało uregulowaniom wewnętrznym banków), powinno to jednak nastąpić w sposób charakteryzujący podwyższoną staranność.

Jak to zostało wyjaśnione w postanowieniu SN z 16 października 2020 r., I CSK 216/20, środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym są wierzytelnością posiadacza rachunku wobec banku o wypłatę określonej sumy w pieniądzu. Zobowiązanie banku do przechowywania tych środków jest zobowiązaniem do zaciągnięcia przez bank długu pieniężnego wobec posiadacza rachunku. Bank przyjmuje obowiązki depozytariusza, z którym związana jest powinność zwrotu zgromadzonych na rachunku środków na każde żądanie posiadacza rachunku i odpowiedzialność banku z tego tytułu trwa aż do chwili, gdy nastąpi rzeczywiste spełnienie świadczenia. W przypadku dokonania wypłaty pieniędzy na rzecz osoby nieuprawnionej, bank nie może uwolnić się od obowiązku wykonania zobowiązania względem posiadacza rachunku na tej podstawie, że

spełnił wymagania co do zachowania należytej staranności (art. 355 k.c.). W takiej sytuacji uprawniony z umowy rachunku bankowego posiadacz rachunku zachowuje prawo żądania zwrotu przechowywanych środków, a ewentualna odpowiedzialność odszkodowawcza banku może tylko uzupełniać obowiązek wypłaty wkładu.

Z tej przyczyny Sąd Najwyższy wcześniej uznał za nieuzasadniony zarzut braku zawieszenia postępowania z uwagi na toczące się postępowanie karne w sprawie K.R.. Skoro bowiem bank, a nie posiadacz rachunku, poniósł szkodę spowodowaną działaniem tego oskarżonego, przysługuje mu wobec niego własne roszczenie, które może zrealizować we właściwym postępowaniu. Wynik postępowania, wszczętego przez posiadacza rachunku o zwrot zdeponowanych środków, nie jest i nie może być uzależniony od ustaleń, dotyczących odpowiedzialności karnej osoby nieuprawnionej do dysponowania tymi środkami.

Skoro zatem powód oddał bankowi na przechowanie środki w kwocie wskazanej w pozwie, a bank odmówił ich zwrotu to oznacza, że nie wykonał swojego zobowiązania z umowy rachunku bankowego zgodnie z jego treścią.

Bank ponosi pełną odpowiedzialność za działania i zaniechania osób, z których pomocą zobowiązanie wykonuje, jak też osób, którym wykonanie zobowiązania powierza (art. 474 k.c.). Na marginesie trzeba podkreślić istotną okoliczność, świadczącą na niekorzyść banku, polegającą na udostępnianiu żądanych przez audytorów danych K. R. zamiast audytorowi, mimo wyraźnego polecenia w tej kwestii. K.R. każdorazowo fałszował informację audytorską, przeznaczoną dla audytora. Jest to dodatkowa okoliczność przemawiająca za nieprawidłowością działania banku, który umożliwił ukrywanie przed posiadaczem rachunku rzeczywistych operacji na jego koncie. Pomimo więc stosowania w powodowej spółce wysokich standardów kontroli działalności księgowej, przez system audytów zewnętrznych, regularnie przeprowadzanych przez renomowanego audytora (KPMG), audyty kontrolne nie doprowadziły do ujawnienia wypłat. Bank kierował bowiem informację audytową nie bezpośrednio do audytora, ale przekazywał ją objętemu audytem księgowemu, czym uniemożliwił powodowi i zatrudnionemu przez niego audytorowi powzięcie informacji o wypłatach z konta, dokonywanych przez K. R.

Z tych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 9 i § 10 ust. 4 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Agnieszka Góra-Błaszczkowska Marcin Łochowski Agnieszka Jurkowska-Chocyk

(NM)

[ał]